

GC Rieber Oils – Fishy business

**Journalister:
Kristian Aanensen,
Vilde Helljesen,
Runar Henriksen Jørstad**

**NRK Nyheter
Bjørnstjerne Bjørnsons plass 1
0340 Oslo
Telefon: 23 04 70 00**

**Publisert:
21. april – 26. november 2010 i Dagsnytt,
NRK.no og Dagsrevyen**

Når og hvor startet det hele, hva ga oss ideen:

3. mars

Det svenske dokumentarprogrammet [Uppdrag granskning](#) avslørte i begynnelsen av mars at svenske fiskere registrerer båtene sine utenfor EU-området for å kunne fiske utenfor kysten av Vest-Sahara i Afrika.

Vest-Sahara var spansk koloni fra 1884 til 1975 og har siden Spania trakk seg ut i 1975, vært annektert av Marokko.

Med moderne båter kunne de svenske fiskerne fange opptil 600 tonn per dag. Det var fisk som var ment for lokalbefolkningen, en befolkning som for det meste bor i flyktningeleire.

Dette fisket var - og er fortsatt - omstridt. Norske myndigheter fraråder all næringsvirksomhet i Vest-Sahara, fordi området anses av mange som okkupert av Marokko, og det behandles i FN som Afrikas siste uløste kolonispørsmål.

– Norge ser det som viktig å avstå fra handlinger som kan legitimere situasjonen i landet, sa Kjetil Elsebutangen i Utenriksdepartementet til NRK.

Ifølge en avtale mellom EU og Marokko skal inntektene fra fisket komme det vest-sahariske folket til gode. Det sås for øvrig tvil om denne fiskeavtalen er lovlig, fordi Marokko anses som en okkupant.

Fisket kan også stride mot menneskerettighetene. Blant annet er det svært usikkert om lokalbefolkningen i det okkuperte området får noe igjen for fisket, og Europaparlamentets juridiske avdeling har kommet frem til at det kan stride mot folkeretten.

Når reportasjeteamet fra SVT fulgte etter lastebilene som transporterte fisken fra de skandinaviske båtene, fant de ut at de ikke kjørte til de lokale fileterings- og konserveringsanleggene.

Bilene kjørte i stedet til hovedstaden Layonne i Vest-Sahara. Der ble fisken tatt imot og presset ned til det som påstås å være Omega-3-rik olje som siden skipes til Skandinavia.

I Layonne ble fisken malt til olje og sendt med tankskip til Kristiansund i Norge. Der kjøpte det norske selskapet GC Rieber Oils den, for så å raffinere den til en kvalitet som kan brukes i helsekostprodukter, fikk NRK opplyst. Dette skulle senere vise seg ikke å stemme.

SVTs reportasjeteam som fulgte fisken fra hav til bord, mente ruta så slik ut:

- Fisken tas opp utenfor kysten av okkuperte Vest-Sahara av en skandinavisk båt som er registrert utenfor EU.
- Fisken kjøres ikke til de lokale filét- og konserveringsfabrikkene.
- Den kjøres i stedet til hovedstaden Layonne i Vest-Sahara og til det norskledede selskapet KB Fish.
- Herfra skipes oljen til det norske selskapet GC Rieber Oils AS i Kristiansund.
- Napro Pharma, som holder til ikke så langt unna i Brattvåg på Sunnmøre, lager Omega-3-kapsler av oljen.

Som en følge av at det ble antatt at fiskeoljen fra det omstridte området gikk til Omega-3-produkter, [mistet Napro Pharma mange av sine kunder](#).

Den viktige svenske kapselprodusenten Cederroth endret sin praksis, og i Norge ryddet Möller's opp i sin praksis (etter forrige runde med avsløringer). De forlangte dokumentasjon fra CG Rieber på at deres fiskeolje ikke kom fra Vest-Sahara.

Den nordiske helsekostkjeden Life stoppet også sine kjøp av Omega-3-kapsler fra Napro Pharma.

Også de tyske eierne til Napro Pharma sin fabrikk på Brattvåg ba [om stopp i all produksjon av Omega-3-kapsler](#) med fiskeolje fra Vest-Sahara.

Nyheter Verden

Vil lage Omega-3-kapsler uten fiskeolje fra Vest-Sahara

NRK

Rieber-saken

Slik jobbet vi:

15. mars

NRK knyttet importen av den omstridte fiskeoljen fra Vest-Sahara til NHO-president Paul-Christian Rieber 15. mars 2010.

I opplysningene NRK hentet fra Bizweb, kommer det frem at Paul-Christian Rieber er styreleder i selskapet. Dessuten eies GC Rieber Oils av GC Rieber AS, der Paul-Christian Rieber er daglig leder.

På spørsmål fra NRK svarer GC Rieber Oils' administrerende direktør Arne Alnæs at de forholder seg til norske myndigheters anbefaling og internasjonal lovgivning til enhver tid. Han hevder at GC Rieber Oils over lang tid har hatt en løpende dialog med Utenriksdepartement og Den norske ambassaden i Marokko om selskapets engasjement i området.

Denne påstanden avviser imidlertid Utenriksdepartementet overfor NRK dagen etter.

UD har ikke klarert noen virksomhet i Vest-Sahara, sier Kjetil Elsebutangen i UD.

«Norge ser det som viktig å avstå fra handlinger som kan utlegges som en legitimering av situasjonen i Vest-Sahara. For å hindre handel, investeringer, ressursutnyttelse og andre former for næringsvirksomhet som ikke er i samsvar med lokalbefolkningens interesser og følgelig kan være i strid med folkeretten, fraråder norske myndigheter slike aktiviteter,» står det i rådet fra Utenriksdepartementet som ligger ute på regjeringens nettsider, og som ifølge UD også er blitt kommunisert direkte overfor enkeltfirmaer.

Rieber er ett av firmaene som har fått beskjed om den klare holdningen fra det offisielle Norge, bekrefter Elsebutangen overfor NRK.

Gjennombruddet

Litt over en måned etter at Omega-3-vinden blåste opp, viser det seg at den omstridte fiskeoljen ikke har gått til Omega-3-produksjon, men til fiskefôr. Da får saken en ny vending og dimensjon:

Ved påsketider i 2010 har norske myndigheter et møte med GC Rieber Oils og Ewos, som kjøper oljen av Rieber.

Like etter offentliggjør Ewos at [det stanser alle kjøp av den omstridte fiskeoljen fra GC Rieber Oils.](#)

Nordland

Fiskefôrprodusent vraker omstridt fiskeolje

EWOS-bilsett i vevfabrikken. (Foto: Kristine Pamb Aasen/NRK)

Vi begynner å undersøke selskapene og bruker Bizweb aktivt i hele prosessen for å kartlegge ansvarsforhold. Det viser seg at Ewos eies av selskapet Cermaq ASA, som igjen Nærings- og handelsdepartementet eier 43,54 prosent av.

Ewos, som dermed er delvis statseid, har altså kjøpt fiskeolje som stammer fra handel som strider med den norske stats egne anbefalinger. Både ulike miljøvernorganisasjoner og Støttekomiteen for Vest-Sahara er blant dem som har utøvd press mot Ewos for å få stoppet handelen, og 10. april bøyer altså selskapet av for presset og stanser alle kjøp av den omstridte fiskeoljen fra Marokko og Vest-Sahara.

Etter at Ewos hadde avsluttet sine kjøp av fiskeolje fra Vest-Sahara, sendte GC Rieber Oils ut en [pressemelding](#) der selskapet opplyste at det ville legge om praksisen og stoppe importen av fiskeolje fra Vest-Sahara.

Årsaken ble opplyst å være at det ikke lenger var et økonomisk grunnlag for å importere denne oljen etter at Ewos hadde trukket seg som kunde.

Dette bet NRKs journalister seg merke i, for Ewos er en av Norges største produsenter av dyrefôr. Ifølge tall fra Bizweb var Ewos i 2009, målt etter driftsinntekter, det nest største selskapet i Norge i den aktuelle bransjen, mens det var det største selskapet i Norge dersom man målte etter resultatet før skatt.

At det økonomiske grunnlaget for import av fiskeolje fra Vest-Sahara falt helt bort med Ewos, rimte dårlig med at GC Rieber Oils tidligere hadde opplyst at denne fiskeoljen ble brukt til Omega-3-produkter, helsekostprodukter til mennesker.

Dette var ikke uvesentlig. Hva oljen ble brukt til, ville kunne utgjøre en betydelig økonomisk forskjell. Dersom fiskeoljen fortolles under koden 15042031, betyr det at oljen skal brukes til såkalt menneskeføde, altså produkter til mennesker, og oljen er da tollfri.

Brukes derimot tollkoden 15042011, betyr det at oljen skal brukes til dyrefôr, og det blir da en tollavgift på 3,75 kroner per kilo olje. Det bekreftet Tollvesenet overfor oss da vi tok kontakt for å sjekke om det utgjorde en praktisk forskjell om man brukte den ene koden eller den andre.

Dette gjorde at vi stilte oss spørsmålet om dette ikke bare dreide seg om at NHO-presidenten, den høyeste posisjonen det er mulig å ha innen NHOs medlemsstyrte organer, var innblandet i handel som strider mot norske myndigheters råd, men om det også var snakk om tolljuks i millionklassen?

Klart til publisering

21. april

Vi tok kontakt med Ewos for å kontrollere at de kun produserte fiskefôr, og at oljen fra Vest-Sahara virkelig ikke hadde gått til Omega-3-produkter, eller andre helsekostprodukter til mennesker, hos dem eller andre bedrifter.

Ewos opplyste at de hadde kjøpt mellom 12.000 og 20.000 tonn fiskeolje i året fra GC Rieber Oils i minst 5 år.

Selskapet understreket overfor NRK at de utelukkende er en fiskefôrprodusent, og at all fiskeoljen de har kjøpt fra GC Rieber Oils, har gått til fôr til laksenæringen.

Den oljen kan ikke brukes til Omega-3, den har en noe lavere grad enn oljen som brukes i Omega-3, får NRK opplyst.

Vi fikk tall fra GC Rieber Oils som viste hvor mye fiskeolje de importerte i 2009 fra Marokko og Vest-Sahara. Det viste seg at Rieber Oils det året hadde importert i underkant av 20.000 tonn fiskeolje fra Marokko og Vest-Sahara, og tall fra Ewos viste at fiskefôrprodusenten hadde kjøpt nesten det identisk samme antall tonn av denne fiskeoljen fra Rieber.

Så godt som absolutt all olje som Rieber Oils hadde importert fra Marokko og Vest-Sahara, hadde altså gått til fiskefôrprodusenten Ewos, ikke helsekostprodukter. Og Ewos informerte altså om at selskapet hadde kjøpt denne oljen fra Rieber Oils i minst fem år.

Vi fikk dessuten tilgang til et dokument der administrerende direktør Arne Alnæs i GC Rieber Oils skrev at oljen fra Vest-Sahara er av så dårlig kvalitet at den ikke kan brukes i produksjon av Omega-3-produkter. Der sto det også at Rieber Oils leverer fiskeoljen til én norsk kunde, som etter det NRK forsto, er Ewos, Norges nest største produsent av fiskefôr.

Vi undersøkte importtallene i Statistisk sentralbyrå. Statistikken viste at det i 2009 totalt ble importert 20.287 tonn fiskeolje fra det aktuelle området. Altså hadde Rieber Oils stått for nær all import av fiskeolje fra det omstridte området.

Samtidig sjekket vi importtallene lenger tilbake i tid. SSB-tall viste at siden 2001 hadde ikke en eneste dråpe fiskeolje fra Marokko og Vest-Sahara blitt importert og fortollet inn i Norge som at det skulle brukes til dyrefôr.

Tabell 1:

Tollkode 15042011: Fett og oljer av fisk samt deres fraksjoner, unnt tran, til dyrefôr.

Tollkode 15042031: Sildeolje og andre fiskeoljer, unnt tran, ikke til dyrefôr:

Import av fiskeolje fra Marokko og Vest-Sahara i kilo		
	Tollkode 15042011	Tollkode 15042031
2000	2.088.519	1.976.557
2001	6.620.456	4.043.589
2002	0	9.136.678
2003	0	12.552.052
2004	0	26.546.339
2005	0	17.911.757
2006	0	19.210.410
2007	0	12.728.859
2008	0	16.173.531
2009	0	20.287.775

I et brev fra Ewos til Naturvernforbundet, som NRK fikk tilgang til, innrømmet for øvrig kommunikasjonssjef i Ewos, Peter Hagen, at selskapets handel med GC Rieber Oils begynte i 2002, ikke i 2005.

«Ewos inngikk den første avtale med GC Rieber Oils om kjøp av fiskeolje produsert av fisk med opprinnelse fra Marokko/Vest-Sahara 13. mars 2002,» skriver Hagen.

Ewos ønsket ikke å oppgi til NRK nøyaktig hvor mye fiskeolje de hadde kjøpt av GC Rieber Oils hvert år utover å si at det var mellom 12.000 og 20.000 tonn, på grunn av konkurransemessige hensyn, opplyste selskapet. Vi fikk imidlertid opplyst at de totale importtallene per år hos SSB ikke var misvisende for hvor mye Ewos hadde kjøpt.

En oversikt fra Naturvernforbundet viste det samme, nemlig at oljen ble fortollet i Kristiansund som "ikke dyrefôr" og sendt videre til Ewos sine anlegg i Gunhildsvåg og på Halså.

Naturvernforbundet har i lengre tid jobbet for å få stanset importen av fiskeolje fra Vest-Sahara og var dermed å regne som en aktør i saken. Derfor var det viktig for oss å behandle Naturvernforbundet som en vanlig kilde og sjekke alle opplysninger organisasjonen kom med grundig og alltid gjøre våre egen research.

All informasjon vi hadde samlet så langt, tydet altså på at 1) fiskeoljen som GC Rieber Oils hadde importert fra det omstridte området, var ikke brukt i Omega-3, slik tidligere antatt, men til fiskefôr hos produsenten Ewos og 2) GC Rieber Oils hadde importert denne oljen og solgt den til Ewos i minst 5 år, men ingen fiskeolje var importert til Norge og deklart som at det skulle gå til dyrefôr, inkludert fiskefôr, i samme tidsperiode.

Men vi støtte på en uklarhet i den offentlige statistikken: GC Rieber Oils hadde jo innrømmet at selskapet importerte fiskeolje fra Vest-Sahara, men i de offentlige importtallene vi fant i SSB, som baserer seg på tall fra tollmyndighetene, var det ikke registrert importert en dråpe fiskeolje spesifikt fra Vest-Sahara – verken under koden for animalsk olje til dyrefôr eller koden for olje til «humant konsum». Dette til tross for at Vest-Sahara har en egen landkode, EH.

Da vi snakket med ansatte i Ewos, spurte vi dem om all oljen de hadde kjøpt, hadde kommet fra Marokko.

Nei. Det kommer vel an på hvem du spør. Spør du marokkanske myndigheter, vil de si Marokko. Men i forhold til norsk perspektiv, stammer det vesentligste av volumet vi har kjøpt, fra Vest-Sahara, fikk vi til svar.

For å forsikre oss om at GC Rieber Oils faktisk hadde importert fiskeoljen fra Vest-Sahara, få kontrollert antall importerte tonn og fortollingskoden som var brukt, kontaktet vi Tollregion Vest-Norge og ba om alle papirer på anløp i Kristiansund der skipene kom fra Marokko eller Vest-Sahara til GC Riebers Oils i en gitt tidsperiode, fra januar 2009.

Disse papirene fikk vi utlevert. De ble sladdet, men hadde likevel nok synlig informasjon til at vi fikk bekreftet det vi ante fra før.

Av de 9 anløpene vi fikk papirer på, hadde 8 avreise fra Layonne, hovedstaden i Vest-Sahara.

Det siste skipet sto oppført med avreise fra Tan Tan, som ligger helt sør i Marokko, rett nord for grensen til Vest-Sahara. Deretter hadde også dette skipet vært innom Layonne, før det dro mot Kristiansund.

Likevel hadde lasten på alle skipene blitt fortollet inn som om det kom fra Marokko, og ikke det okkuperte området Vest-Sahara.

Da vi konfronterte Paul-Christian Rieber med dette og spurte om hvorfor landkoden for Vest-Sahara ikke var brukt i tollpapirene når det finnes en egen landkode for området, svarte Rieber at han ikke kjente til det.

Dette har gått med offisielle dokumenter fra marokkansk side og blitt tatt inn under offisielle dokumenter i Norge, sa han.

Med anløpspapirene hadde vi fått bekreftet at oljen var importert fra Vest-Sahara, og den var deklart under feil tollkode.

Paul-Christian Rieber kalte det en glipp, men påtok seg ansvaret, siden han er styreleder i selskapet. Han var også av den oppfatning at det var et generelt tollfritak for import av fiskeolje også til bruk i fiskefôr-produksjon.

Statens Landbruksforvaltning presiserte imidlertid overfor NRK at et slikt tollfritak forutsetter at man søker om det før man importerer fiskeoljen, noe GC Rieber Oils ikke hadde gjort. Det var ingen automatikk i et slikt tollfritak.

21. april slapp vi saken i [Dagsnyttts morgensending](#) og på NRK.no om at [GC Rieber bryter tollreglene](#).

Nyheter Norge

NHO-topp bryter tollreglene

Vi fulgte opp i Dagsrevyen klokken 19 med at [GC Rieber Oils ble anmeldt til Økokrim](#) for å ha unnlatt å betale toll for store mengder fiskeolje.

Etter at vi tok kontakt med Toll- og avgiftsdirektoratet, startet Tollvesenet gransking av GC Rieber Oils. De gjorde det klart overfor NRK at GC Rieber Oils hadde brutt tollreglene.

Saken vakte sterke reaksjoner. Paul-Christian Rieber måtte også forklare seg for NHOs eget utvalg for etikk og samfunnsansvar.

Konsekvenser

24. april

Tre dager etter at NRK publiserte saken, [trakk Paul-Christian Rieber seg som NHO-president](#) med umiddelbar virkning.

Nyheter Norge

Rieber trekker seg som NHO-president

På bakgrunn av det betydelige mediefokuset som forholdene rundt import av fiskeolje til GC Rieber Oils AS har skapt, har jeg av hensyn til NHO besluttet å trekke meg fra vervet som president med umiddelbar virkning, sa Rieber.

NRK

Rieber-saken

Millionbot

26. november

Etter at NRKs henvendelse til Paul-Christian Rieber i april, søkte selskapet om fullt tollfritak på den importerte fiskeoljen, også med tilbakevirkende kraft.

Det fikk de ikke. I november kunne NRK fortelle at GC Rieber Oils fikk et [tollkrav på 9,7 millioner kroner fra Statens Landbruksforvaltning](#) i forbindelse med importen av fiskeolje fra Vest-Sahara. Det er det desidert største kravet forvaltningen noen gang har pålagt en bedrift.

Hva var nytt i NRK sin dekning?

NRK kunne ved hjelp av flere artikler basert på egen research og kilder avsløre at ikke bare drev et stort norsk selskap, som var eid av NHO-president Paul-Christian Rieber, ulovlig fiske i strid med UD's retningslinjer og muligens også folkeretten. Det kunne også synes som om de skjulte hvor de importerte fra, og de oppga feil tollinformasjon til norske myndigheter.

Vi fikk slått fast at fiskeoljen fra Vest-Sahara ikke ble brukt til Omega-3-produkter som tidligere antatt, men til fiskefôr.

Ved å bruke tollkoden for «ikke-dyrefôr» slapp GC Rieber Oils å søke om fritak for å betale flere titalls millioner i toll.

Oslo, 14. januar 2010

Kristian Aanensen, Vilde Helljesen, Runar Henriksen Jørstad